

Carlis Dikensin əsərlərində milli kimliyin analizi

İlahə Quliyeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: ilahi80@mail.uk

Annotasiya: Bu məqalə Carlis Dikensin əsərlərində milli kimlik məsələlərinin çoxşaxəli şəkildə təhlilinə həsr olunmuşdur. Dikensin yaradıcılığında milli kimlik Britaniya imperiyasının sosial, iqtisadi və mədəni şəraitinə bağlı olaraq araşdırılır. Məqalə Dikensin əsərlərində milli kimliyin sosial, mədəni, tarixi və imperiya kontekstində necə formalaşdığını və təsvir edildiyini nümayiş etdirir. Əsərlərində sosial təbəqələşmə və sənayeləşmə milli kimliyin əsas elementləri kimi təqdim edilir. Mədəni kimlik və dil məsələləri, personajların davranışları və dialoqları vasitəsilə milli kimliyin necə əks olunduğu göstərilir. Həmçinin, imperiya və millət anlayışları cəmiyyətin məsuliyyət hissi və ədalət axtarışı ilə əlaqələndirilir. Tarixi hadisələr və milli mirasın milli kimliyin formalaşmasındakı rolu da əhəmiyyətli şəkildə işıqlandırılır. Məqalə Dikensin milli kimlik məsələlərinə yanaşmasını və bu mövzunun əsərlərində necə işləndiyini təhlil edir.

Açar sözlər: Carlis Dikens, milli kimlik, Britaniya imperiyası, sosial təbəqələşmə, mədəni kimlik, tarixi hadisələr, imperiya anlayışı, ədəbiyyat təhlili.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 15.04.2025; qəbul edilib – 23.05.2025

Analysis of National Identity in the Works of Charles Dickens

Ilaha Guliyeva

Doctor of Philosophy in Philology
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS
E-mail: ilahi80@mail.uk

Abstract. This article is dedicated to the multi-faceted analysis of national identity issues in the works of Charles Dickens. In Dickens' oeuvre, national identity is examined in relation to the social, economic, and cultural conditions of the British Empire. The article demonstrates how national identity is formed and depicted in his works within the contexts of social, cultural, historical, and imperial frameworks. In his works, social stratification and industrialization are presented as key elements of national identity. Cultural identity and language issues are explored, showing how the behaviors and dialogues of the characters reflect national identity. Additionally, the concepts of empire and nation are linked to societal responsibility and the quest for justice. The role of historical events and national heritage in the formation of national identity is also highlighted. The article analyzes Dickens' approach to national identity and how this theme is addressed in his works.

Keywords: Charles Dickens, national identity, British Empire, social stratification, cultural identity, historical events, empire concept, literary analysis.

Article history: received – 15.04.2025; accepted – 23.05.2025

Giriş / Introduction

Carlis Dikens (Charles Dickens) 19-cu əsr İngiltərə ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biri kimi, öz əsərlərində milli kimlik məsələlərini kompleks və çoxşaxəli şəkildə araşdırmışdır. O dövrün sosial, iqtisadi və mədəni şəraiti onun yaradıcılığında xüsusi yer tutmuş və milli kimlik anlayışının təhlilində əsas məqamlar kimi çıxış etmişdir. Dikens, sənayeləşmə dövründə yaranan sosial ziddiyyətləri, şəhər və kənd həyatındakı fərqlilikləri və imperiya siyasətlərinin cəmiyyətə təsirini incəliklə işləmişdir. Dikensin milli kimlik mövzusunda yanaşmasını, onun əsərlərindəki sosial və mədəni elementlərin milli kimliklə necə əlaqələndiyini araşdırılır. Əsərlərdəki personajların təsvirindən tutmuş, mədəni dəyərlərin və tarixi hadisələrin təsvirinə qədər geniş spektrdə milli kimliyin formalaşmasını əks etdirən nümunələr təhlil edilir. Məqsəd Dikensin əsərlərində milli kimlik məsələlərinin ədəbi və tarixi baxımdan əhəmiyyətini ortaya qoymaqdır.

Carlis Dikensin əsərlərində milli kimlik məsələləri çoxşaxəli bir perspektivdə təhlil edilir. Onun yaradıcılığında milli kimlik anlayışı, Britaniya imperiyasının sosial, iqtisadi və mədəni

şəraitinə bağlı olaraq formalaşan özünəməxsus bir üslubda üzə çıxır. Dikens əsərlərində dövrünün sosial sinif fərqlərini, şəhər və kənd mühitlərinin qarşıdurmasını, imperiyanın kolonial siyasətini və insanların gündəlik həyatını təsvir edərək milli kimliyin müxtəlif aspektlərini vurğulayır. Əsərlərində məkanın, personajların və hadisələrin təsviri milli kimliyin əsas komponentləri kimi ön plana çıxır. Dikensin təsvir etdiyi şəhər mühitləri, xüsusilə Londonda baş verən sosial hadisələr, həm Britaniya cəmiyyətinin problemlərini əks etdirir, həm də milli kimliyin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Bundan əlavə, onun personajlarının həyat hekayələri, onların keçmişi, arzuları və mübarizələri vasitəsilə milli kimliyin həm fərdi, həm də kollektiv səviyyədə necə qurulduğu oxuculara göstərilir. Bu baxımdan, Dikens yalnız bir yazıçı deyil, həm də dövrünün sosioloqu və tarixçisi kimi çıxış edərək milli kimlik məsələsinə dair dərin və geniş bir təsvir təqdim edir. Onun əsərləri milli kimliyin formalaşmasında tarixi, mədəni və sosial faktorların rolunu araşdırmaq üçün zəngin bir mənbədir.

Əsas hissə / Main Part

Milli Kimliyin Sosial Təməlləri: Dikens öz əsərlərində Britaniyanın sənayeləşmə prosesində yaranan sosial təbəqələşməni milli kimliyin bir parçası kimi göstərir. O, sənayeləşmə ilə bağlı sosial dəyişiklikləri yalnız iqtisadi perspektivdən deyil, həm də insanların gündəlik həyatına, münasibətlərinə və dəyərlərinə təsiri baxımından təsvir edir. "Hard Times" (Zor Zamanlar) [3] və "Oliver Twist" [4] kimi əsərlərində işçi sinfinin mənsub olduğu məkan, gördükləri işlər və üzləşdikləri çətinliklər milli kimliyin formalaşmasında mühüm rol oynayan elementlər kimi qarşımıza çıxır. Dikens bu əsərlərində sənaye cəmiyyətinin sərt reallıqlarını – ağır iş şəraitini, yoxsulluğu, uşaqların istismarını və sosial ədalətsizliyi geniş şəkildə təsvir edir.

"Now, what I want is, Facts. Teach these boys and girls nothing but Fact! Facts alone are wanted in life. Plant nothing else, and root

out everything else. You can only form the minds of reasoning animals upon Facts: nothing else will ever be of any service to them. This is the principle on which I bring up my own children, and this is the principle on which I bring up these children. Stick to Facts, sir!" [3, Chapter 1]

"For a long time after it was dark, the boy lay on the hard, damp floor, with his hands folded under his head, and his body aching from the cold. He had not a bed to lie on, and the floor was cold and damp. He had not a blanket or a mat to lie on, and the room was dark, and the door was locked." [3, Chapter 2]

Bununla yanaşı, şəhər və kənd mühitləri arasında olan ziddiyyətlərə də xüsusi diqqət çəkir. Şəhərlərdə sənayeləşmə nəticəsində yaranan xaos, kirlilik və sıxlıq ilə kəndlərin nisbətən sakit, lakin məhrumiyyətlərlə dolu həyatı arasındakı fərqlər, milli kimliyin sosial aspektlərinin

necə formalaşdığına dair dərin bir təsəvvür yaradır. Varlı və kasıb təbəqələr arasındakı uçurum isə yalnız iqtisadi deyil, həm də mədəni və sosial ziddiyyətləri əks etdirir. Dikens, imperiya siyasətlərinin və kapitalist sistemin aşağı təbəqələr üzərində yaratdığı təzyiqləri tənqid edərək milli kimliyin yalnız üstünlük və güc üzərindən deyil, həm də zəiflik və mübarizə ilə müəyyənləşdiyini vurğulayır. Bu yanaşma ilə Dikens milli kimliyi çoxşaxəli bir perspektivdən analiz edir. Onun əsərlərində həm fərdi insan taleləri, həm də geniş sosial proseslər iç-içə keçərək oxuculara Britaniya cəmiyyətinin mürəkkəb mənzərəsini təqdim edir. Beləliklə, Dikensin yaradıcılığı milli kimliyin sosial təməllərinin daha dərin anlaşılması üçün mühüm bir mənbə kimi qəbul edilə bilər.

Dil və mədəni ifadə vasitələri Dikensin milli kimlik anlayışında mərkəzi yer tutur. Onun əsərlərində dil, yalnız kommunikasiya vasitəsi olaraq deyil, həm də personajların sosial statusunu, təhsil səviyyəsini və daxili dünyasını əks etdirən mühüm bir göstərici kimi çıxış edir. Dikens əsərlərindəki dialoqlarla personajların milli xarakterini, mədəni dəyərlərini və sosial mənsəyini ortaya qoyur. Hər bir personajın danışq tərz, onun doğma mühiti ilə əlaqələrini və ümumilikdə cəmiyyətin strukturu ilə münasibətini göstərir. Məsələn, “David Copperfield” [5] və “Great Expectations” [6] kimi romanlarda personajların mədəni davranışları və dillə qurduqları münasibətlər, onların fərdi kimliyini və həmin dövrün sosial dinamikalarını ortaya qoyur. Dikens dilin sosial təbəqələşmə və mədəni kimliklə necə sıx bağlı olduğunu vurğulayır. Romanlarındakı müxtəlif şivələr və dialoqlar, fərqli siniflərdən və bölgələrdən gələn personajların daxili dünyalarını və həyat tərzlərini oxuculara təqdim edir. Britaniya dilinin və müxtəlif şivələrin istifadəsi, həmçinin personajların danışq tərzləri, onları tarixi məkanla bağlayır, sosial və mədəni kimliklərini formalaşdırır. Həmçinin, bu dil və üslub fərqlilikləri, Britaniya imperiyasının müxtəlif mədəniyyətləri və bölgələri arasındakı fərqləri və qarşıdurmaları təsvir edir.

Dikensin əsərlərində dilin və şivələrin istifadəsi, yalnız mühitə uyğunluq deyil, həm də sosial və mədəni təbəqələşmənin təsviridir. Personajların dil seçimi, onlara olan münasibəti və

cəmiyyətdəki mövqelərini nümayiş etdirir. Məsələn, “Great Expectations” [6] romanında Pipin dili, onun yüksəlmə arzusunu və yeni sinifə daxil olma istəyini göstərir, lakin dilindəki dəyişikliklər onun daxili narahatlıqlarını və özünə qarşı olan münasibətini də əks etdirir. Eyni zamanda, “David Copperfield”də [5] personajların sadə və qüsurlu dili, onların əsl kimliklərini və sosial mübarizələrini əks etdirir. Bu çərçivədə, Dikens dilin və mədəniyyətin insanın kimlik və şəxsiyyətin formalaşmasında necə böyük rol oynadığını göstərir. Dil, mədəni ifadə vasitəsi kimi, yalnız fiziki mühitlə deyil, həm də şəxsin sosial və mədəni mühitlə əlaqəsini gücləndirir. Dikensin əsərlərində dil, milli kimliyin özünəməxsus xüsusiyyətlərini çəkərkən, eyni zamanda imperiyanın daxili strukturlarını da mükəmməl bir şəkildə ortaya qoyur.

Dikensin əsərlərində imperiya çərçivəsində milli kimlik anlayışı, çox vaxt yumşaq bir tonla işlənir və bu kimlik mülkiyyətçilik məhumunun inteqrasiyası formasında ortaya çıxır. O, Britaniya cəmiyyətinin imperiyanın mərkəzindəki mövqeyini, həmçinin həmin cəmiyyətin müxtəlif sosial təbəqələri ilə necə əlaqəli olduğunu çox diqqətlə təsvir edir. “A Tale of Two Cities” [1, s. 58] romanında, Fransa inqilabının qarşısında Britaniya cəmiyyətinin reaksiyası, imperiya daxilindəki milli kimliyin necə qorunduğunu və hansı şərtlər altında formalaşdığını göstərir. Bu əsər, xüsusilə iki fərqli millətin – Fransa və Britaniya – qarşıdurmasında, milli kimliyin sosial və siyasi kontekstlə necə dəyişdiyini ortaya qoyur. Roman, Fransa inqilabının gətirdiyi radikal dəyişikliklər və Britaniya cəmiyyətinin bu dəyişikliklərə necə reaksiya verdiyini təsvir edərkən, milli kimlik anlayışının həm daxili, həm də xarici təsirlərlə formalaşdığını göstərir. Burada, milli kimlik, yalnız bir xalqın özünə aid olduğu bir anlayış kimi deyil, həm də sosial zəmində qaldırılan ədalətin qorunması və fərdi mənliklərin cəmiyyətə qarşı olan məsuliyyətini göstərən bir platformada şəkillənir. Dikens imperializmin və sosial sistemin içindəki mübarizələrə fokuslanaraq, mülkiyyətçilik və sosial ədalət arasındakı əlaqəni dəqiq bir şəkildə ortaya qoyur. Milli kimlik, xüsusən “A Tale of Two Cities”də, [1, s. 44] cəmiyyətin fərdi təbəqələrinə, yəni aristokratlar və işçi siniflərinə qarşı olan münasibətlərin təzahürü olaraq özünü gös-

tərir. Bu əsərdə, fərdlərin öz kimliklərini cəmiyyətin geniş sosial strukturlarına qarşı necə müdafiə etdikləri və qoruduqları təsvir edilir. Britaniya imperiyasının təmsil etdiyi üstünlük və mülkiyyətçilik şurası, digər tərəfdən, Fransa inqilabında meydana gələn sosial dəyişikliklər və ədalət tələbləri ilə qarşılaşır. Bu qarşıdurma, milli kimlik anlayışını yalnız bir mədəni və tarixi təcrübə kimi deyil, həm də sosial və siyasi şərtlərdən təsirlənən bir struktur olaraq təqdim edir. Dikens imperiyanın və millətin iç-içə keçən prosesləri vasitəsilə, sosial məsuliyyət və fərdi kimlik mövzularını önə çıxarır. Onun əsərlərində milli kimlik, yalnız bir xalqın özünə aid olduğu bir məfhum kimi yox, daha geniş bir sosial bağlamda, ədalət, mülkiyyət və vətəndaşlıq münasibətlərinin bir nəticəsi olaraq formalaşır. Bu da Dikensə milli kimlik mövzusunda kompleks və çoxsəviyyəli bir yanaşma imkanı yaradır.

Dikensin əsərlərində tarixi hadisələr milli kimliyin formalaşmasında önəmli rol oynayır və bu, çox vaxt özünü sosial və hüquqi məsələlərin təhlilində göstərir. O, tarixi münaqişələr və sosial ədalətsizliklər üzərində dayanaraq, onların milli kimlik anlayışını necə təsir etdiyini araşdırır. Məsələn, “Bleak House” [2, s. 28] romanında ədalət sisteminin tənqidi, yalnız cəmiyyətin hüquqi strukturlarını deyil, həm də fərdlərin milli kimliklə olan əlaqələrini də ortaya qoyur. Bu əsərdə, cəmiyyətin hüquq sistemi və qanunvericiliyi, sosial bərabərsizlikləri və fərdi hüquqların pozulmasını təsvir edərək, milli kimliyin formalaşmasında tarixin və hüququn nə qədər vacib olduğunu göstərir. Dikens əsə-

rindəki personajların həyat hekayələri vasitəsilə, millətin keçmişindəki sosial və hüquqi məsələlərin bugünkü kimliklərə necə təsir etdiyini izah edir.

Dikens tarixi hadisələri və onların sosial nəticələrini təhlil edərkən, millətin keçmişinin yalnız bir anı deyil, eyni zamanda, onun indiki və gələcək kimliyini necə formalaşdırdığını göstərir. O, tarix və mədəniyyətin, insanların sosial quruluşlarına necə sirayət etdiyini və milli kimliyin bu tarixi təcrübələrdən necə qaynaqlandığını vurğulayır. “Bleak House”da [2, s. 102] göstərilən hüquqi sistemin tənqidi, cəmiyyətin məhkəmə və qanunla necə təsirləndiyini, hüquq və ədalət anlayışlarının sosial siniflər və fərdlər arasındakı münasibətlərdəki rolunu ön plana çıxarır. Bu çərçivədə, Dikens tarixə verdiyi əhəmiyyəti milli kimliyin təməllərini araşdırmağa yönəltir və oxucularını cəmiyyətin inkişafına və hüquqi sistemlərin roluna daha geniş bir baxış açısı ilə yanaşmağa dəvət edir.

Dikensin əsərlərindəki tarixi və milli mirasın təhlili, yalnız keçmişdəki hadisələrə dair informasiyanı təqdim etməkdən ibarət deyil, həm də həmin hadisələrin indiki dövrdə necə izlər qoyduğunu və cəmiyyətin üzləşdiyi problemləri necə formalaşdırdığını göstərir. Bu yanaşma, oxucuların milli kimliyin inkişafını daha dərinlən anlamağa imkan verir, çünki Dikens tarixi və sosial təcrübələri birgə analiz edərək, milli kimliyin yalnız keçmişlə deyil, həm də bugünkü cəmiyyətlə əlaqəli olduğunu vurğulayır. Beləliklə, Dikens əsərləri, tarix və mədəni mirasın milli kimlik formalaşmasındakı rolunun vacibliyini təhlil edən zəngin bir mənbə təqdim edir.

Nəticə / Conclusion

Carlis Dikensin əsərlərində milli kimlik məsələləri, onun cəmiyyətə dərinləməsinə baxışının əksidir və bu baxış, sosial strukturlar, tarix və mədəniyyət arasındakı qarşılıqlı əlaqəni çoxşaxəli şəkildə təqdim edir. O, milli kimliyi yalnız fərdlərin özlərini necə hiss etdikləri və xarakterlərindəki dəyişikliklər vasitəsilə deyil, həm də cəmiyyətin strukturları, sosial siniflər arasındakı qarşıdurmalar və tarixi təcrübələr əsasında formalaşdırır. Dikens, sosial təbəqələşməni və bunun nəticəsində yaranan çətinlikləri təhlil edərək, milli kimliyin yalnız mövcud

olan sosial vəziyyətə deyil, həm də insanların bu vəziyyətə qarşı necə reaksiya verdiklərinə, fərdi və kollektiv yaddaşlarına əsaslandığını göstərir. Onun əsərlərində, milli kimlik məsələləri müxtəlif siniflər arasındakı ziddiyyətlər, xüsusilə də iqtisadi və sosial fərqlər üzərində qurulur. “Hard Times” [3] və “Oliver Twist” [4] kimi romanlarda, işçi sinfinin yaşadığı çətinliklər və aristokratiyanın üstün mövqeyi arasında yaranan qarşıdurmalar, milli kimliyin formalaşmasında mühüm bir rol oynayır. Dikens, bu çətinliklər vasitəsilə sosial və iqtisadi ədalət-

sizliyi tənqid edir və milli kimliyin yalnız fərdi kimliklərdən ibarət olmadığını, həm də cəmiyyətin kollektiv yaddaşından və mübarizələrindən qaynaqlandığını göstərir.

Dikens milli kimliyin formalaşmasında tarixin və mədəni dəyərlərin vacibliyini vurğulayır. Onun əsərlərində milli kimlik, sadəcə bir xalqın dilindən və mədəniyyətindən ibarət olmur, eyni zamanda cəmiyyətin və hüquq sisteminin necə işlədiyi, fərdlərin tarixi təcrübələrinin və sosial münasibətlərinin bu kimliklə necə əlaqəli olduğu məsələlərini də gündəmə gətirir. Məsələn, “Bleak House” [2, s. 69] romanında hüquqi sistemin tənqidi və ədalətsizliyin sosial bərabərsizlikləri necə gücləndirməsi, tarixi və sosial

köklərin milli kimliyin formalaşmasında mühüm rol oynadığını vurğulayır.

Nəticə olaraq, Dickens milli kimliyin çətinliklər və ziddiyyətlər əsasında formalaşdığını, lakin bu çətinliklərin və qarşıdurmaların cəmiyyətə şəffaf bir baxış imkanı yaratdığını göstərir. Onun əsərləri, yalnız milli kimliyin sosial, iqtisadi və mədəni təməllərinə dair dərinlən bir təhlil təqdim etmir, eyni zamanda bu kimliyin formalaşmasında fərdlərin və cəmiyyətin üzləşdiyi çətinliklərin necə böyük rol oynadığını ortaya qoyur. Dickens oxucusunu bu ziddiyyətləri anlamağa və milli kimliyin mürəkkəb və çoxsəviyyəli təbiətini qəbul etməyə dəvət edir.

Ədəbiyyat / References

1. Dickens, Charles. A Tale of Two Cities. London: Chapman & Hall, 1859.
2. Dickens, Charles. Bleak House. London: Bradbury and Evans, 1852-1853.
3. Dickens, Charles. Hard Times. London: Bradbury and Evans, 1854.
4. Dickens, Charles. Oliver Twist. London: Richard Bentley, 1837-1839.
5. Charles Dickens. David Copperfield. London, 1850 (originally published as a serial from 1849-1850).
6. Charles Dickens. Great Expectations. London, 1860-1861 (serial), 1861 (book).

Анализ национальной идентичности в произведениях Чарльза Диккенса

Илаха Гулиева

Институт литературы им. Низами Гянджеви НАНА

E-mail: ilahi80@mail.uk

Резюме. Эта статья посвящена многогранному анализу вопросов национальной идентичности в произведениях Чарльза Диккенса. В творчестве Диккенса национальная идентичность рассматривается в контексте социально-экономических и культурных условий Британской империи. Статья демонстрирует, как национальная идентичность формируется и изображается в его произведениях в рамках социальных, культурных, исторических и имперских контекстов. В своих произведениях Диккенс представляет социальную стратификацию и индустриализацию как ключевые элементы национальной идентичности. Вопросы культурной идентичности и языка исследуются через поведение и диалоги персонажей, показывая, как они отражают национальную идентичность. Кроме того, концепции империи и нации связаны с социальной ответственностью и поиском справедливости.

Роль исторических событий и национального наследия в формировании национальной идентичности также подчеркивается. В конечном счете, статья анализирует подход Диккенса к национальной идентичности и то, как эта тема раскрыта в его произведениях.

Ключевые слова: Чарльз Диккенс, национальная идентичность, Британская империя, социальная стратификация, культурная идентичность, исторические события, концепция империи, литературный анализ.